

Cooperatives i mútues, benestar per al segle XXI

Com els catalans vam construir un Estat del Benestar al marge de l'Estat espanyol

Agustí Alcoberro, professor d'Història a la Universitat de Barcelona, exdirector del Museu d'Història de Catalunya

Al llarg del temps, la dependència d'un estat que no és el nostre, i que sempre ens ha estat hostil, ens ha obligat a espavilar-nos com a país. La societat civil catalana ha hagut de generar institucions i projectes que probablement haurien correspost a un estat propi. Això és particularment evident en l'àmbit dels serveis socials i del benestar. Sense els recursos d'un estat, el país ha hagut de construir xarxes de solidaritat pròpies d'una societat moderna i disposada a encarar els reptes del futur. Però aquest model popular i català va patir la greu garrotada de 1939.

La industrialització de Catalunya, a partir de la dècada de 1830, va generar una societat essencialment diferent, i amb necessitats pròpies. L'Estat espanyol, ineficient i centrat en un model econòmic antic, es va revelar incapaç d'atendre les noves demandes socials. En aquest context, els sindicats obrers i també altres institucions socials van haver de construir una mena d'estat del benestar a l'ombra. Una de les primeres funcions dels sindicats contemporanis va ser la creació de mutualitats, o entitats d'ajuda mútua, destinades a ajudar els seus socis en cas de malaltia, atur o altres necessitats.

Ja a mitjan segle XIX, es van estendre les cooperatives de consum, que pretenien fer accessibles a la classe obrera un gran nombre de productes. En els anys següents, també van aparèixer les cooperatives de producció, que alguns sectors llibertaris van veure com una alternativa al capitalisme. A les cooperatives, tots els socis en són accionistes i, doncs, en són alhora treballadors i empresaris.

L'escassa aposta per l'escola per part de l'Estat liberal espanyol va convertir l'analfabetisme en un mal crònic. Això explica l'enorme difusió de l'escola religiosa i de les escoles privades a Catalunya. També des del moviment obrer es va intentar respondre a aquesta situació amb la formació d'acadèmies i d'ateneus, on els treballadors i treballadores podien estudiar després de les llargues jornades laborals.

Per una via similar, la classe obrera va poder accedir a l'assistència mèdica mitjançant la creació de mútues. Aquest va ser el cas de la Quinta de Salut l'Aliança, una cooperativa sanitària creada el 1904 i que els anys següents es va estendre àmpliament.

La previsió de la vellesa, i el foment de l'estalvi entre la classe treballadora van ser un dels motius de la creació de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, també el 1904. L'entitat, liderada per l'advocat catalanista Francesc Moragas, va néixer després de les dues vagues generals de 1901 i 1902, i pretenia garantir un futur digne a les famílies obreres.

L'obtenció de les primeres cotes d'autogovern, amb la Mancomunitat de Catalunya (1914-1924) va permetre eixamplar l'economia i els serveis socials. La Generalitat republicana (1931-1939) va fer un salt extraordinari en aquest terreny. Durant la II República, el regidor d'ERC a Barcelona Roc Boronat va crear l'Associació de Cecs de Catalunya i el cupó dels cecs, que va permetre garantir una vida digna als discapacitats visuals i a altres col·lectius històricament marginats.

Tot aquell teixit social es va esfondrar amb la desfeta de 1939. Algunes entitats van ser dissoltes, altres van patir la depuració dels seus directius i associats, molts dels quals van haver d'optar per l'exili. Les associacions que van sobreviure van haver de modificar substancialment el seu sistema de funcionament i les seves actuacions. En aquell context, el monopoli de la caritat exercit per l'Auxilio Social de Falange Espanyola va manifestar de nou la incapacitat de l'Estat espanyol per generar una xarxa social eficaç. Tampoc el model de seguretat social sorgit de

l'Estat totalitari no va respondre a les autèntiques necessitats socials. Avui que estem construint la República Catalana, com a estat social i de dret, és bo que reprenguem la nostra tradició com a base per encarar un futur que volem equitatiu i just.